

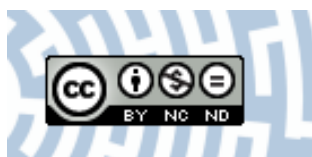

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Charakterystyka człowieka na przykładzie rosyjskich nazw młodych kobiet

Author: Ewa Kapela

Citation style: Kapela Ewa. (2011). Charakterystyka człowieka na przykładzie rosyjskich nazw młodych kobiet. W: A. Zych, U. Widacha, O. Nowak, O. Małysa, J. Darda-Gramatyka (red.), "Russkij azyk v pol'skoj auditorii. T. 3" (S. 50-61). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Ewa Kapela

Katowice

Charakterystyka człowieka na przykładzie rosyjskich nazw młodych kobiet

Temat „charakterystyka człowieka” stanowi jedno ze sztandarowych zagadnień podejmowanych w procesie nauczania języka obcego. Jego popularność nie dziwi z uwagi na bliskość i aktualność tematu (mówienie o ludziach jest przecież częstym elementem komunikacji interpersonalnej), co wymusza umiejętność opisu człowieka. Zapoznavanie uczących się języka obcego z leksyką służącą charakterystyce osób sprowadza się z reguły do przedstawienia zasobu:

- przymiotników, które — będąc nazwami właściwości przypisywanych przedmiotom — opisują cechy zewnętrzne lub charakter osoby (np. *высокий, полный, искренний*); są częstokroć zestawione w antonimiczne pary, nazywające odpowiednio wady i zalety (np. *привлекательный — отвратительный, отзывчивый — равнодушный*);
- czasowników informujących o stanach i podejmowanych działaniach osoby (np. *сопереживать, заботиться, требовать, любить, помогать*);
- połączeń czasowników z przysłówkami charakteryzującymi czynności i stany oznaczone czasownikiem (np. *одеваться модно, часто флиртовать*).

Innym popularnym środkiem językowym służącym do charakterystyki ludzi są nazwy osób, wyrażane przez gramatyczną kategorię rzeczownika. Nazwy osób — według A.S. Bielousowej — «представляют человека как носителя разнообразных признаков: физических и физиологических свойств, эмоциональных состояний, образа мыслей, взглядов, способа мышления, склонностей, вкусов, черт характера, привычек, знаний, умений, навыков, совершаемых действий, поступков, поведения, функций, занятий, участия в чем-либо, положения в опреде-

ленной ситуации, разнообразных связей, отнесенностей, отношений и т.д.»¹.

W podręcznikach do nauki języka rosyjskiego dla szkół licealnych i wyższych nazwy osób, dające możliwość wielostronnej charakterystyki człowieka, są niedoceniane i pomijane. Chlubny wyjątek stanowią podręczniki Anny Pado, która wprowadziła do nich kilkanaście nazw ludzi².

Bogaty repertuar rosyjskojęzycznych nazw służących charakterystyce człowieka znaleźć można na łamach współczesnej prasy młodzieżowej. Zakładając, że język prasy — przynajmniej w pewnym stopniu — odzwierciedla zasób leksykalny młodzieży, a w szerszym ujęciu — język współczesny, warto zapoznawać z tą leksyką polskich studentów. Można wskazać kilka korzyści płynących z tego faktu: wzbogacanie zasobu słownictwa studentów, zapoznanie ich z językiem współczesnym, uświadamianie możliwej rozbieżności znaczenia leksemów zależnie od ich przynależności do określonego rejestru językowego, a w konsekwencji — poprawa sprawności komunikowania się polskojęzycznych studentów z osobami rosyjskojęzycznymi.

Na materiale wyekscerpowanym ze współczesnych rosyjskich czasopism dla młodzieży³ zaprezentuję wycinek bogatego zbioru nazw dziewcząt. Zostaną one ułożone w grupy tematyczne zależnie od tego, czego dotyczy wyrażana przez nie charakterystyka. Biorąc pod uwagę fakt, iż stałym komponentem wszelkiego mówienia jest wprowadzanie współczynnika aksjologicznego⁴, prześledzę, jaką ocenę przekazują poszczególne nominaty.

Na początku warto zwrócić uwagę na parę nominatów niecharakteryzujących osoby, będących jedynie ogólnymi określeniami człowieka, pełniących rolę klasyfikatorów, odzwierciedlających zatem taksonomię istniejącą w obrazie świata wyrażonym w danym języku. Spośród nazw identyfikujących

¹ Cyt. za: Л.В. Дуличенко: *Понятие антрополоксемы и жанр антропологического словаря*. W: „Semiosis Lexicographica”. T. 11. Red. J. Wawrzyńczyk. Warszawa 2002, s. 15.

² W podręczniku *Учнex 2* znajdują się ćwiczenia polegające na wyjaśnianiu znaczenia nazw ludzi z użyciem słownika objaśniającego oraz dopasowywaniu wyjaśnienia do nominatu lub frazeologizmu. W podręczniku *Читай, нуиу, говори 2* autorka proponuje ćwiczenie, w którym student ma odgadnąć, jakich ludzi określają podane nazwy. A. Pado używa ponadto nominatów w tekstach i dialogach.

³ Materiał badawczy do niniejszego artykułu został wyekscerpowany z wybranych numerów popularnych czasopism młodzieżowych, takich jak: „Bravo”, „Cool”, „Cool Girl”, „OOPS!”, „Yes”, „Молоток”, które ukazały się w latach 2006—2008.

⁴ Taką myśl wyraził Michał Głowiński: „Ustanawianie czy nadawanie wartości, wprowadzanie współczynnika aksjologicznego, jest stałym komponentem naszego mówienia, wszelkiego mówienia”. Zob. J. Bartmiński: *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin 2006, s. 134.

młodą kobietę studenci znają zazwyczaj tylko jedną — *девушка*. Warto natomiast wspomnieć o potocznych synonimach słowa *девушка*, takich jak: *девочка*, *девчонка*, *девица*, czy slangowym *барышня*:

*Классные девчонки на этих дискотеках, я говорю!
Говоришь, девочек много хороших зацепить можно?
А в выходные Эля почти не выходила из дома. А Олег в это время бежал с друзьями и клеил там незнакомых девиц.
Во мне отчаянно борются две совершенно разные барышни: феминистка и «жена декабриста».*

Rzeczownik *барышня* posiada kilka znaczeń: (1) nazywa niezamężną córkę pana, dziedzica⁵; (2) jest przenośnym, potocznym określeniem rozpieszczonej, nieprzywykłej do pracy młodej kobiety; (3) jest przestarzałą nazwą niezamężnej młodej kobiety. W slangu młodzieżowym rzeczownik *барышня* funkcjonuje jako nazwa dowolnej dziewczyny. W czasopismach leksem *барышня* występuje jako synonim słowa *девушка* — odwołuje się do znaczenia przestarzałego (3) lub slangowego tego słowa, nie posiada zatem w swojej strukturze znaczeniowej komponentów semantycznych [+ rozpieszczona], [– pracowita], jak w znaczeniu 2., lub składnika wskazującego na pokrewieństwo, jak w znaczeniu 1.

Do deskryptywnych nazw kobiet należy również omówienie *представительница прекрасного пола*:

Я была там единственной представительницей прекрасного пола, если не считать маму Дюка в другой комнате и старую кошку...

Peryfrazą *представительница прекрасного пола* eliminuje proste, pospolite słowo (w tym przypadku — *kobieta*) i może odgrywać rolę przedstawieniowego stereotypu, mającego na celu automatyzowanie pożądanych nastawień i ocen⁶. Omówienie *представительница плci pięknej* wywołuje pozytywne asocjacje za sprawą dodatnio wartościującego przymiotnika *прекрасный*, który w swojej semantyce zawiera maksymalne natężenie cechy.

⁵ *Барышня* — ‘дочь барина’. W przedrewolucyjnej Rosji (przed 1917 rokiem) słowem *барин* określano szlachcica, właściciela ziemskiego, przedstawiciela uprzywilejowanych warstw społecznych.

⁶ Zob. M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński: *Słownik terminów literackich*. Wrocław 2000, s. 382.

Nazwy informujące o posiadaniu pasji, zainteresowań

Поклонница: Я большая поклонница Владика и очень его люблю.

Фанатка (słowo potoczne): Я огромная фанатка Эминема.

Oba leksemy oznaczają gorliwą wielbicielkę czegoś / kogoś.

Charakterystyka intelektu

Charakterystyka negatywna:

Дура: Я не такая дура, чтобы ревновать бывшего парня.

Дурица: Интересно, он всем же дарит герберы или только ей? Неужели эта дурица [новая девушка бывшего парня] может так же любить эти африканские маргаритки, как Алина?

Дурочка: Он решил так: всем интересно посмотреть на дурачков и дурочек, которые бегают за своими объектами любви, а те их отшибают.

Potoczny rzeczownik *дура* oznacza głupią kobietę. W jego semantykę wpisany jest składnik ujemnie wartościujący. W utworzonym od niego derywacie *дурица* nazywana przez słowo motywujące cecha została wyolbrzymiona wskutek dodania augmentatywnego sufiksu *-иц(а)*. Równocześnie zintensyfikowaniu uległa negatywna ocena osoby.

Zdrobnienie *дурочка* również zawiera w swoim znaczeniu element negatywnie wartościujący (informację o braku rozumu, ograniczonych zdolnościach umysłowych). Występujący w omawianym leksemie sufiks subiektywnej oceny *-очк(а)* wykorzystywany jest zwykle przy tworzeniu rzeczowników rodzaju żeńskiego w celu wprowadzenia do ich znaczenia odcienia pieśczołliwości. Funkcję sufiksu spieszczającego pełni on w słowie *дурочка* wtedy, kiedy jest ono użyte w charakterze zwrotu adresatywnego: *Дурочка ты моя! Ну прости, я же болтун, ты знаешь!*

Charakterystyka pozytywna:

Умница: Она и умница, и красавица, на Алину, правда, совсем не похожа.

Ну просто умница...

Definicyjnie wartościujący leksem *умница* wyraża pozytywną ocenę zdolności intelektualnych nazywanej osoby. W drugim przykładzie dodatnie wartościowanie wzmacniają partykuły *ну* i *просто*.

Charakterystyka wyglądu

Charakterystyka negatywna:

Серая Мышка: *Мне все время казалось, что окружающие смотрят на нас с недоумением: мол, что такой красавец делает рядом с этой серой мышкой?*

Ты всегда свысока смотрела на «серых мышек».

Związek frazeologiczny *серая мышка*, oznaczający osobę cichą, niepozorną, przeciętną, niczym się niewyróżniającą, jest nazwą negatywnie wartościującą, a dzieje się to głównie za sprawą przenośnego znaczenia przymiotnika *серый* ‘nijaki, bezbarwny, niegodny uwagi’. Pejoratywną ocenę przekazaną przez związek frazeologiczny *серая мышка* wzmacnia w pierwszym przykładzie przeciwstawienie go pozytywnie nacechowanemu słowu *красавец*, w drugim — wyrażenie *смотреть свысока*, informujące o lekceważącym stosunku do niczym niewyróżniających się dziewczyn.

Тетечка: *Мое внимание привлекла тетечка в старомодном купальнике и с красным обгоревшим лицом среди симпатичных девушек.*

Rzeczownik *тетечка* w użytym tu znaczeniu bezpośrednio nie nawiązuje do znaczeń odnotowanych w opisowych słownikach języka rosyjskiego, takich jak: ‘potoczne zdrobnienie od słowa *тетя*’ lub ‘potoczny poufały, serdeczny zwrot do starszej kobiety’. *Тетечка* w przytoczonej wypowiedzi to młoda, nieznajoma dziewczyna, do której mówiący odnosi się z poblażaniem i lekceważeniem. Konfrontując znaczenie omawianego leksemu w języku ogólnym i w języku czasopism, zauważamy rozbieżności dotyczące takich komponentów semantycznych, jak: wiek, relacje rodzinne, atrakcyjność fizyczna oraz nacechowanie stylistyczne. Pejoratywne konotacje wartościujące omawianej nazwy są motywowane następującym po nazwie opisem: wyliczeniem faktów ocenianych jako negatywne (niemodny strój kąpielowy, czerwona, poparzona słońcem twarz), a także przeciwstawieniem nazywanej osobie „sympatycznych dziewczyn” (przymiotnik *симпатичный* oznacza cechę pozytywnie ocenianą).

Чучело: *Мое внимание привлекла тетечка в старомодном купальнике и с красным обгоревшим лицом среди симпатичных девушек. Ничего не подозревая, я воскликнула: «А это что за чучело?!»*

Rzeczownik *чучело* jest nazwą negatywnie oceniającą dziewczynę — ujemne wartościowanie zawiera się w jego semantyce. Słowem tym określa się ‘człowieka niechlujnie, dziwacznie ubranego, cudaka’. W slangu młodzieżowym rzeczownik *чучело* posiada dodatkowo nacechowanie emocjonalne — jest określeniem ironicznym.

Золушка: *Неудивительно, что твоя подруга тоже стала прихорашивать: никому не хочется быть Золушкой рядом с королевой.*

Nazwa bajkowej bohaterki funkcjonuje w języku rosyjskim jako określenie pracowitej dziewczyny, wykonującej ciężką pracę i niesprawiedliwie przy tym traktowanej, osoby nielubianej i niesłusznie obrażanej⁷. W przytoczonym fragmencie, poprzez zestawienie Kopciuszka (*Золушка*) z królową (*королева*), na plan pierwszy wydobyta zostaje charakterystyka zewnętrzna bajkowej postaci — jej wygląd, ubiór. Dlatego w przywołanym kontekście rzeczownik *Золушка* odgrywa rolę określenia nieatrakcyjnie wyglądającej dziewczyny.

Страшила: *И в школе так — от некоторых девочек все парни без ума, а меня обзывают страшилой.*

Страшила to potoczne określenie osoby (nie tylko dziewczyny), zawierające w swojej definicji składnik ujemnie wartościujący (por. *меня обзывают*⁸ *страшилой*) — denotuje kogoś, kto straszy swoim wyglądem.

Charakterystyka pozytywna:

Красавица: *Чтобы круто выглядеть, офигенной красавицей быть совсем не обязательно.*

Słowo *красавица* jest rzeczownikiem dodatnio wartościującym (z definicyjnym składnikiem wartościującym), gdyż nazywa osobę będącą nosicielką pozytywnej wartości estetycznej, jaką jest piękno.

Красотка: (...) *на то, что Антону это может не понравиться, красоте было совершенно наплевать.*

Potoczny wyraz *красотка* z definicji dodatnio wartościuje dziewczynę jako posiadaczkę wartości estetycznej (piękno) uważanej za dobrą. Pochodzi od jakościowego przymiotnika *красивый* i oznacza osobę charakteryzującą się cechą wyrażaną przez motywujący przymiotnik.

Модница: *Вещь в этническом стиле — настоящая находка для настоящей модницы.*

Wartości mody opierają się na dążeniach konformistycznych — człowiekowi zależy na przystosowaniu społecznym, związanym w przypadku mody z jej zmiennością. To zatem, co modne (uważane w danym czasie za właściwe, atrakcyjne, a więc odpowiadające pewnej normie), posiada konotacje pozytywne⁹. Dziewczyna podążająca za modą (*модница* — żeński odpowiednik rzeczownika *модник*) oceniana jest — szczególnie w środowisku młodzieżowym oraz w czasopiśmie propagujących określony styl — pozytywnie.

⁷ 'Трудолюбивая девушка, женщина, выполняющая большую работу, но испытывающая при этом несправедливое к себе отношение'; 'тот, кого не любят, постоянно незаслуженно обижают.'

⁸ *Обзывать* — разг. 'называть обидным именем, давать кому-л., чему-л. бранное, оскорбительное название'.

⁹ Zob. J. Puzynina: *Язык wartości*. Warszawa 1992, s. 166—168.

Charakterystyka społeczna

(zachowanie w towarzystwie, charakter relacji z płcią przeciwną)

Charakterystyka negatywna:

Вертихвостка: *Но я не давала ему спуска: делала безразличный вид, когда он болтал с какой-нибудь вертихвосткой, и шла флиртовать с однокурсниками.*

Nazwa *вертихвостка* posiada w słownikach opisowych języka rosyjskiego różne eksplikacje: jest kolokwialnym określeniem lekkomyślnej kobiety¹⁰, kolokwialnym, dezaprobuującym określeniem lekkomyślnej kokietliwej kobiety¹¹, w końcu — nazwą kobiety lekkich obyczajów¹². Nie ulega wątpliwości, iż w każdej z przywołanych definicji pojawia się ujemna ocena, dziwić zaś może gradacja znaczeń. Uwzględniając kontekst zacytowanej wypowiedzi, można stwierdzić, że nazwa *вертихвостка* wypełnia funkcję negatywnie wartościującego, pogardliwie-lekceważącego określenia dziewczyny flirtującej z chłopcami.

Курица: *Твой парень следит за модой, и следит за собой, и что попало на себя не нацепит. Главное, чтобы в погоне за модой он не поменял тебя на какую-нибудь курицу, которая, как ему кажется, будет лучше смотреться с его новым кожаным пиджаком.*

Z kontekstu wnioskujemy, iż *курица* jest nazwą negatywnie wartościującą obiekt. Tak samo bywa używana w żargonie przestępczym (oznacza tępą dziewczynę¹³) oraz w języku potocznym, gdzie funkcjonuje jako negatywnie zabarwione, lekceważące określenie czyjejś sympatii, konkurentki lub oznacza kochankę. Takie potoczne znaczenie aktualizuje się w przywołanym tu kontekście. Ujemne konotacje wartościujące pojawiają się dodatkowo za sprawą zaimka nieokreślonego *какая-нибудь* ('любая, неважно какая'), który w języku potocznym używany jest z odcieniem lekceważenia.

Девка: *Не смей так одеваться, ты похожа на какую-то девку!*

Что за одежду ты нацепила? Так одеваются только гулящие девки!

Potoczny rzeczownik *девка* to nazwa prostytutki, kobiety rozpustnej. Przysłównik *гулящая* z drugiego przykładu powtarza znaczenie rzeczownika: 'тот, кто ведет распутный, развратный образ жизни'. Eksplikacja znaczenia nominatu jednoznacznie wskazuje na negatywne, przekazywane przez

¹⁰ Т.Ф. Ефремова: *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Электронная версия. «ГРАМОТА.РУ» 2001—2002* — 'ветренная, легкомысленная женщина'.

¹¹ С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова: *Толковый словарь русского языка*. Москва 2003 — просторечное, неодобрительное 'легкомысленно-кокетливая женщина'.

¹² *Словарь современного русского города*. Ред. Б.И. Осипов. Москва 2003 — 'женщина легкого поведения; ветренная, легкомысленная', см. *блядь*.

¹³ *Курица* — 'Тупая телка'. <http://meltingpot.fortunecity.com/mongolia/748/humor/blat1.htm>.

niego wartościowanie. Choć leksem *девка* charakteryzuje sposób bycia i moralność kobiety, w przytoczonych wypowiedziach zwraca się uwagę na atrybut kobiet lekkich obyczajów — specyficzny sposób ubierania się, który nie przystoi nastolatce.

Бука: *Ты удивляешься, почему с тобой никто не дружит, а как можно дружит с такой букой?*

Potoczne słowo *бука* zawiera w swojej definicji elementy ujemnie wartościujące — oznacza człowieka nietowarzyskiego i ponurego. Zaimek *такая* wzmacnia stopień natężenia cechy.

Зануда: *Кто-то считает тебя занудой, кто-то — карьеристкой, а кто-то уважает за ум, целеустремленность и ответственность.*

Potoczne słowo *зануда* należy do słów definicyjnie wartościujących, w tym przypadku — negatywnie, ponieważ nazywa osobę zanudzającą otoczenie, dokuczliwą, uciążliwego rozmówcę / towarzysza.

Одиночка: *Если ты устала быть сильной одиночкой, то расслабься и превратись в существо более открытое к общению и не скрывающее своих слабостей.*

Potoczny rzeczownik *одиночка* jako słowo deskryptywne nie ocenia dziewczyny, mówi tylko o jej sposobie bycia i charakterze relacji z otaczającymi ją ludźmi. Kontekst implikuje jednak ujemne konotacje tego słowa: czasownik *устать* wskazuje na to, iż bycie osobą nieskłoną do kontaktów z ludźmi, skrywającą swoje słabe strony jest uciążliwe i męczące, toteż trzeba po tym odpocząć, odprężyć się.

Charakterystyka pozytywna:

Душа Компании: *Ты — душа компании.*

Душа компании (inaczej *душа общества*) to pozytywnie oceniający frazeologizm. Człowiek będący duszą towarzystwa posiada cechy, którym na skali wartości przypisuje się znak „plus”: przedsiębiorczość, zdolności organizacyjne, wzbudzanie sympatii otoczenia.

Charakterystyka osobowości

Charakterystyka negatywna:

Карьеристка: *Кто-то считает тебя занудой, кто-то — карьеристкой, а кто-то уважает за ум, целеустремленность и ответственность.*

Wyraz *карьеристка* — utworzony od odpowiadającego mu rzeczownika rodzaju męskiego *карьерист* — negatywnie wartościuje nazywaną osobę, jako tę, która za wszelką cenę dąży do zrobienia kariery¹⁴.

¹⁴ 'Тот, кто стремится сделать карьеру, не считаясь с интересами дела'.

Леди совершенство: И ты не находишь в своих просьбах ничего сверхъестественного — ты же леди Совершенство, которой нужно самое лучшее и самое дорогое. В результате даже средней состоятельности принц ощущает себя рядом с тобой нищим. Причем не только в финансовом плане, но и в моральном: ведь ты заставляешь его выражать светлые чувства в денежном эквиваленте.

Леди Совершенство to określenie kobiety doskonałej, pozbawionej wad, funkcjonujące w języku¹⁵, ale nieodnotowane w słownikach. Użyte w przywołanym kontekście w odniesieniu do nastolatki charakteryzuje się kpiąco-pogardliwym odcieniem znaczeniowym. Odgrywa rolę nominatu negatywnie wartościującego. Dziewczyna nazwana *леди Совершенство* uważa się za kogoś lepszego (rzeczownik *леди* w języku potocznym denotuje ‘kobietę należącą do wyższych klas społecznych’), komu należy się wszystko, co najlepsze i najdroższe.

Мадам: Они вместе в этот момент драили квартиру Олега, а тут эта расфуфыренная мадам ростом 183 см...

Pochodzące z języka francuskiego słowo *мадам* (fr. *madame*) jest uprzejmym zwrotem do zameężnej kobiety lub używane bywa na określenie takiej kobiety. W przytoczonym fragmencie odnosi się ono do młodej niezameężnej dziewczyny, nie występuje zatem w swoim typowym znaczeniu. Można by doszukiwać się tutaj wpływu języka potocznego, w którym funkcjonuje wyraz *мадама*¹⁶, będący ironicznym określeniem kobiety lub dziewczyny. Sam leksem *мадам* nie jest opatrzony żadnym kwalifikatorem informującym o jego nacechowaniu stylistycznym, natomiast na rosyjskich stronach internetowych znajdują się wypowiedzi rodzimych użytkowników języka świadczące o tym, że analizowana nazwa nie pozostaje neutralna stylistycznie, lecz zawiera odcień lekceważenia i wywołuje negatywną reakcję¹⁷. W przytoczonym zdaniu, pochodzącym z czasopisma młodzieżowego, rzeczownik *мадам* również ma negatywny wydźwięk, a to za sprawą potocznego ironicznego przymiotnika *расфуфыренная*, oznaczającego osobę zbyt wystrójoną.

Перфекционистка: Но ты — перфекционистка, стремишься к совершенству, часто изводя и себя, и окружающих излишней требовательностью и категоричностью.

¹⁵ Na rosyjskojęzycznych stronach internetowych ponad 25 tysięcy razy pojawia się wyrażenie *Леди Совершенство*. Jest to również tytuł piosenki z filmu *Мэри Поппинс, До Свидания*.

¹⁶ *Словарь современного русского города...*, s. 266.

¹⁷ Wypowiedzi potwierdzające ten fakt: „Мне очень нравится слово *Мадам*, но оно в нашей стране вызывает почему-то негативную реакцию, хотя в странах, где я была, звучит уважительно и красиво”. <http://www.echo.msk.ru/interview/42037/q.html>; „Вы знаете, сударь, слово *мадам* вообще-то не русское. И в современном русском языке имеет несколько пренебрежительный оттенок”. <http://www.rusmedserv.com/forums/printthread.php?t=13025&page=6&pp=15>.

Wyraz *перфекционистка* — utworzony od rzeczownika rodzaju męskiego *перфекционист*, którego podstawą słotwórczą jest pochodzący od łacińskiego słowa *perfectio* rzeczownik abstrakcyjny *перфекционизм* — nazywa człowieka chcącego osiągnąć absolutną doskonałość. Przywołany tu kontekst konotuje ujemną ocenę *перфекционистки* poprzez wyliczenie negatywnie ocenianych cech, które ta też posiada: zadreęca siebie i innych zbytningi wymaganiami oraz nadmierną stanowczością.

Пофигистка: *Короче, по их презентации вышло, что я — полнейшая пофигистка, на которую и западать-то особо не следует, разве что от большой тоски.*

Slangowa nazwa *пофигистка*, pochodna od rzeczownika rodzaju męskiego *пофигист*, zawiera negatywną ocenę dziewczyny jako nosicielki cechy ujemnie ocenianej — obojętności¹⁸ wobec wszystkich i wszystkiego. Przymiotnik *полный* w superlatywie wskazuje na najwyższy stopień natężenia cechy. Ujemne wartościowanie potwierdza dalszy kontekst — w takiej nastolatce nawet nie warto się zakochać.

Пустая кукла: *Ты живешь его интересами, забывая про то, что у тебя есть свои. Когда вы в кино, фильм выбирает он, когда он спрашивает, что тебе подарить. ты полагаешься на его вкус. Ты думаешь, что тем самым доказываешь ему свою любовь. А он думает, что ты — пустая кукла.*

Określenie dziewczyny wyrażeniem *пустая кукла* jest równoznaczne z wystawieniem jej negatywnej oceny. Rzeczownik *кукла* w potocznym użyciu oznacza kobietę o bezwartościowym wnętrzu, ślepo podporządkowującą się czyjejś woli. Taka też eksplikacja pojawia się w przytoczonym fragmencie. Ujemne wartościowanie wzmacnia przymiotnik *пустой*, który w jednym z potocznych znaczeń nazywa człowieka nieposiadającego żadnych poważnych zainteresowań.

Разгильдяйка: *Ты самая что ни на есть разгильдяйка.*

Potoczna nazwa dziewczyny *разгильдяйка* — pochodząca od rzeczownika rodzaju męskiego *разгильдяй* — zawiera w swoim znaczeniu elementu negatywnie wartościujące: ‘беспорядочный, неаккуратный, нерадивый в делах человек’.

Ботаничка: *Тебя обожают учителя и преподы: ты всегда все сдаешь в срок и на тебя можно положиться. Только вот окружающие считают тебя ботаничкой (...)*

Nazwa *ботаничка* — żeński odpowiednik rzeczownika *ботаник* — użyta została w slangowym znaczeniu i określa dziewczynę będącą pilnym, wzorowym uczniem, czyli posiadającą cechy uważane za pożądane. Młódzież jednakże używa tego słowa żartobliwie, z odcieniem ironii, w znacze-

¹⁸ Obojętność w nazewnictwie slangowym określana jest słowem *пофигизм*.

niu, któremu odpowiadałoby polskie słowo *kujon* (ironia jest w tym przypadku środkiem ujemnego wartościowania). Tę dwoistość oceny dobrze ilustruje przytoczony cytat.

Charakterystyka pozytywna:

Хорошистка: Ты — хорошистка. А хорошисткой быть хорошо! Ты всегда в адеквате, и окружающим это нравится, они знают, что к тебе можно обратиться за советом и помощью — ты не откажешь.

Хорошистка to żeński odpowiednik potocznego rzeczownika *хорошист*, nazywającego ucznia otrzymującego oceny *хорошо*. Mamy tutaj do czynienia z rozszerzeniem znaczenia podstawowego, które uległo uogólnieniu tak, że odnosi się do większej grupy desygnatów. Utworzona od oceny szkolnej i charakteryzująca dziewczynę jedynie ze względu na wyniki w nauce nazwa odnosi się do każdej dziewczyny, której zachowanie oceniane jest jako dobre. Nazwa z definicji dodatnio wartościuje obiekt. Pozytywną ocenę potwierdza wykrzyknikowe zdanie z wyrazem prymarnie wartościującym *хорошо*: *А хорошисткой быть хорошо!*

Przedstawiony materiał faktograficzny potwierdza, że czasopisma adresowane do młodych odbiorców są bogatym źródłem nominatów charakteryzujących człowieka. Nazwy osób wykorzystywane są nie tylko do identyfikacji konkretnej osoby (nie tylko w celu jej nazwania), ale również do przekazania jakiejś informacji o desygnacie i / lub do wyrażenia stosunku mówiącego do danej osoby¹⁹. Przytoczone cytaty z czasopism pozwalają również zauważyć wpływ kontekstu na znaczenie i / albo przekazywaną przez nazwę ocenę człowieka.

Zapoznavanie studentów z charakteryzującymi nazwami osób posiada dodatkowo walor kulturoznawczy. Wyraźna przewaga nominatów wyrażających negatywną ocenę desygnatu świadczy o tym, że rosyjska kultura „preferuje bezpośrednie sądy wartościujące, bez przysłowiowego owijania w bawełnę”²⁰. Jak słusznie zauważa Jerzy Bartmiński, badanie nazw ludzi pozwala „rekonstruować obraz pewnego ideału człowieka, stanowiącego miarę ocen, podstawę wartościowania”²¹. Wartościowanie ma silny związek z językowym obrazem świata — „jest pochodną utrwalonego społecznie językowego obrazu świata, w którym pewne zachowania przyjęto traktować jako zgodne z normą, inne jako odbiegające od normy”²². Oceny wystawiane / przypisywane przed podmiot jakiegoś obiektowi są wynikiem „istnienia”

¹⁹ Пор. Н.Д. Арутюнова: *Язык и мир человека*. Москва 1999, s. 62.

²⁰ A. Wierzbicka: *Słowa klucze. Różne języki — różne kultury*. Tłum. I. Duraj-Nowosielska. Warszawa 2007, s. 37.

²¹ J. Bartmiński: *Językowe podstawy...*, s. 137—138.

²² Tamże.

tegoż podmiotu oceniającego w pewnej społeczności, w określony sposób interpretującej i wartościującej rzeczywistość. Nazwy ludzi umożliwiają studentowi poznanie fragmentu językowego obrazu świata (mentalności, norm, wartości) rodzimych użytkowników języka, którego się uczy.

Эва Капела

Характеристика человека на примере русских наименований молодых лиц женского пола

Резюме

В статье проанализированы названия девушек, характеризующие их по определенному признаку и иногда одновременно выражающие оценку лица. Выдвигается предположение, что таким наименованиям не уделяется достаточно большое внимание в процессе обучения поляков русскому языку. Ознакомление студентов с названиями лиц, служащими характеристике, не только обогащает словарный запас учащихся и способствует более успешному общению с русскоязычными, но имеет при этом культурную ценность — позволяет познакомиться с языковой картиной мира носителей русского языка.

Ewa Kapela

A characteristic of a human being on the example of the Russian names for young women

Summary

The article analyses the Russian names for young women belonging to the lexis serving the purpose of characterizing a human being. They give evidence of representative transformations in the structure of the Russian lexis. The material analysed proves a hypothesis that lexis is the most mobile language layer which reacts to any changes in the earliest way, including cultural and social ones. A characteristic of a human being belongs to the fundamental aspects in the process of FL teaching.